

Gesteeld sterrekroos (*Callitriche brutia* PETAGNA), nieuw voor Nederland

O.G. Zijlstra

Inleiding

Tijdens onze excursie bij Gramsbergen op 22 juni 1991 vonden we op de oever van een plasje een landvorm van een Sterrekroossoort, waarvan de vruchten zonder uitzondering duidelijk gesteeld waren (**fig.2**).

Materiaal werd verzameld en vergeleken met herbariummateriaal van het Rijks-herbarium te Leiden. Na determinatie met het standaardwerk over het geslacht Sterrekroos in Europa, 'Les callitriches. Espèces de France et taxa nouveaux d 'Europe', bleek het Gesteeld sterrekroos (*Callitriche brutia* PETAGNA) te betreffen, een soort die niet eerder met zekerheid in ons land was aangetroffen.

Gesteeld sterrekroos en Haaksterrekroos

Gesteeld sterrekroos lijkt in habitus sterk op een tengere Haaksterrekroos (*Callitriche hamulata* KOCH), waar ze nauw aan verwant is. Bij beide soorten vindt bestuiving onder water plaats, of, bij de landvormen, in een waterdruppel. De lange omlaaggebogen stijlen van de vrouwelijke bloemen en de vruchten met aanliggende teruggeslagen stijlresten hebben ze gemeen, evenals het kleurloze stuifmeel.

De verschillen tussen de beide soorten komen het duidelijkst naar voren bij de landvormen. Gesteeld sterrekroos heeft dan vruchten die alle gesteeld zijn. Landvormen van Haaksterrekroos hebben bij uitzondering een enkele kortgesteelde vrucht.

De vruchtsteeltjes van het bij Gramsbergen verzamelde materiaal bleken gemiddeld 2,3 mm lang, het langste 3,2 mm. De literatuur vermeldt een lengte tot 13 mm.

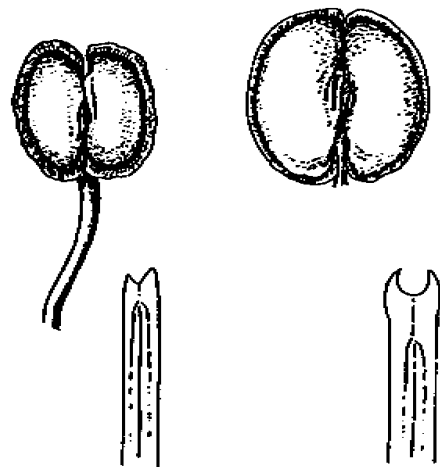

Fig. 1 C. brutia C. hamulata

De rijpe vruchten zijn in zij-aanzicht vaak iets langer dan breed, soms bijna cirkelrond, 1,0 - 1,4 mm lang en 1,0 - 1,2 mm breed. De deelvruchtjes zijn vrij breed gevleugeld, 0,1 mm of meer. Bij Haaksterrekroos zijn de vruchten in zij-aanzicht praktisch cirkelrond, en gemiddeld iets groter, 1,2 - 1,5 mm. Haar deelvruchtjes zijn smaller gevleugeld, de vleugels minder dan 0,1 mm breed (**fig.1**).

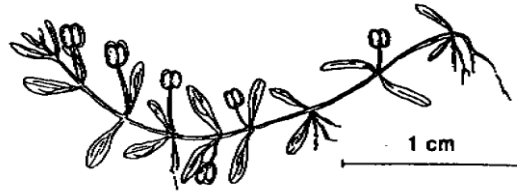

Fig. 2 Callitriche brutia

In hun watervormen zijn de twee moeilijker van elkaar te onderscheiden. Beide soorten hebben dan zittende vruchten. De drijvende rozetbladen zijn bij beide smal elliptisch tot spatelvormig, de ondergedoken bladen lijnvormig. Aan de toppen van deze lijnvormige bladen is een kenmerkend verschil waar te nemen. Bij Haaksterrekroos zijn deze enigszins verbreed, en vertonen een diepe uitranding. De bladtoppen lijken hierdoor op een croissant of de bek van een nijptang. Gesteeld sterrekroos heeft geen verbrede bladtoppen. De uitranding is bij haar ondiep en vaak asymmetrisch (**fig.1**).

Beschrijving van de groeiplaats

Gesteeld sterrekroos groeit ten oosten van Gramsbergen, nog net op Nederlands grondgebied, in een plasje van ca 90 m lang bij 20 m breed. Het plasje is ontstaan na de aanleg van een dijk langs de Vecht, waarbij een voormalige meander van dit riviertje in drieën werd gesneden. Pal ten zuiden van deze dijk ligt het watertje. In het midden ervan drijven Witte waterlelies (*Nymphaea alba*). De zuidzijde is voornamelijk begroeid met Riet (*Phragmites australis*) en Grote Lisdodde (*Typha latifolia*). In de westpunt staan enkele Zwarte elzen (*Alnus glutinosa*) en wilgestruiken (*Salix spec.*) op de oever. De noordoever is voor driekwart afgezet met prikkeldraad en daar begroeid met een vegetatie van hoofdzakelijk Rietgras (*Phalaris arundinacea*), Pitrus (*Juncus effusus*) en Moerasandoorn (*Stachys palustris*). Het niet afgezette deel van deze oever, ca 20 m lang, blijft 's zomers min of meer onbegroeid omdat de grond steeds vertrapt wordt door vee, dat geweid wordt in de omringende graslanden en hier komt drinken. Op deze opengetrapte, vochtige en zandige grond troffen we tijdens de eerder genoemde excursie in 1991 meerdere plakkaatjes Gesteeld sterrekroos aan, begeleid door onder meer Gevleugeld sterrekroos (*Callitriche stagnalis*) en Beekpunge (*Veronica beccabunga*).

Ecologie en verspreiding in Europa

Volgens Schotsman is Gesteeld sterrekroos gebonden aan al dan niet kalkhoudende zandbodems. In haar watervorm is ze uitsluitend aangetroffen in kleine ondiepe plassen, poelen e.d. met stilstaand, zoet (zelden brak) water.

Gesteeld sterrekroos heeft in Europa een mediterrane en atlantische verspreiding. Ze komt in Zuid-Europa oostwaarts tot in Italië voor. Haar atlantische areaal strekt zich uit van Portugal tot Noorwegen. Binnen dit areaal was ze tot nu toe alleen van Nederland nog niet bekend.

Door haar grote gelijkenis, vooral in haar watervorm, met Haaksterrekroos en de doorgaans geringe belangstelling voor Sterrekroos in het algemeen, is geen nauwkeurig beeld van de verspreiding van de soort te geven.

Deze vondst van Gesteeld sterrekroos kan een aansporing zijn om het geslacht Sterrekroos, hoe lastig het ook is, nauwkeurig te bekijken.

Literatuur

H.D. SCHOTSMAN (1967). Les callitriches. Espèces de France et taxa nouveaux d'Europe. Parijs.

H.D. SCHOTSMAN (1972). Callitriche L. In: T.G. Tutin e.a., Flora Europaea 3, pp. 123-126. Cambridge.

C.A. STACE (1991). Callitriche L. In: New Flora of the British Isles, pp. 690-694. Cambridge.
